

Školní program proti šikanování

Obsah

1. Základní informace	3
2. Charakteristika šikany.....	3
3. Varovné signály šikanování.....	4
4. Zmapování situace.....	6
5. Motivování pedagogů pro změnu.....	6
6. Vzdělávání a supervize pedagogů.....	6
7. Nástroje k prevenci šikanování.....	7
8. Spolupráce se specializovanými zařízeními.....	8
9. Krizový plán a postupy řešení šikanování.....	8
10. Nápravná opatření, která má škola k dispozici.....	11
11. Školní poradenské pracoviště.....	11

1. Základní informace

Škola realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování (včetně šikany), kterou má popsáno v Preventivním programu školy. Součástí tohoto programu je Školní program proti šikanování. Tento program vychází z Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č.j. 22 294/2013-1 a slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole. Je určen všem pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům školy, rodičům a žákům a je zveřejněn na internetových stránkách školy. Prioritou je vytvořit prostředí omezující vznik šikany, být stále ve střehu, odhalit počínající šikanu dříve, než se stačí rozvinout, a vhodnými prostředky zamezit jejímu dalšímu trvání. V případě, že se šikana objeví, je nezbytná otevřená komunikace a kooperace mezi všemi zúčastněnými, tedy žáky, pedagogickými pracovníky, zákonnými zástupci, potažmo organizacemi, které se zabývají specifickou a indikovanou primární prevencí, a postupovat podle jasně daných pravidel uvedených v tomto dokumentu.

2. Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Útoky jsou cíleny na jedince či žáky, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Přímá šikana

- fyzická (např. bití, plivání, tahání za vlasy)
- verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy)
- neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana

- je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá
- hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo
- je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení
- nefyzické formy (záměrná ignorace, izolování žáka nebo učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace)

Elektronická šikana, tj. kyberšikana

- zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem
- prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod.,
- prezentace zraňujících komentářů na webu
- rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny
- výhružné SMS nebo e-maily

Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany.

Šikana a škádlení

Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agrese neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

3. Varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování

- posměšné poznámky, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty
- kritika žáka, výtky, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, pronášené panovačným tónem
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich
- honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený

- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

Možné signály šikanování pro rodiče žáků

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo)
- dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach
- ztráta chuti k jídlu
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu)
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad
- zmínky o možné sebevraždě
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- dítě se vyhýbá docházce do školy
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku

4. Zmapování situace

Analýza situace školy je z hlediska plánování a realizace programu základem pro stanovení aktuálních cílů a kontroly jejich plnění. Škola zajišťuje pravidelnou realizaci třídnických hodin, které by měly žákům poskytnout bezpečný prostor k reflexi vlastní zkušenosti ve škole, kdy mohou mluvit o své spokojenosti ve škole, pocitu bezpečí, vztazích ve škole a ve třídě, učit se efektivně řešit konfliktní situace atd. Dalším zdrojem informací je monitoring chování a jednání žáků nejen ze strany pedagogických pracovníků, ale i jejich zákonných zástupců a z tohoto hlediska je žádoucí, aby spolu tyto strany otevřeně komunikovaly a kooperovaly. Z dlouhodobého hlediska jsou dalšími zdroji výstupy záznamů školních metodiků prevence, záznamy četnosti výskytu rizikového chování (zejména od třídních učitelů), zápisy z výchovných komisí apod.

5. Motivování pedagogů pro změnu

Vedení školy vytváří velmi dobré podmínky pro realizaci preventivních aktivit. Škola spolupracuje s organizacemi, které se zabývají primární, sekundární i indikovanou primární prevencí (Sdružení D, P-centrum Olomouc, Moje tělo je moje, MPedu - Adriana Javůrková). Školní metodik prevence realizuje preventivní program Dobronauti (pro 3. – 6. ročník), který se zaměřuje na řešení konfliktních situací mezi žáky. Cílí především na skupinu žáků, kteří se rizikově nechovají, ale jsou přímými svědky a svým jednáním a chováním mohou výrazně napomoci k řešení krizové situace.

6. Vzdělávání a supervize pedagogů

Činnost školního poradenského pracoviště je plně podporována vedením školy, které umožňuje soustavné vzdělávání pracovníků školy v oblasti prevence. Třídní učitelé, ostatní pedagogové a asistenti pedagoga mají možnost využít individuálních konzultací s pracovníky ŠPP.

7. Nástroje k prevenci šikanování

- zapracování prevence proti šikanování do školního řádu a jeho dodržování
- zpracování uceleného systému úkolů pro pracovníky školy v oblasti prevence proti šikaně a jejich postupné zapracování do dokumentů školy
- informování pedagogických pracovníků, rodičů i žáků o problematice šikanování
- informování o krizové telefonní lince k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče **286 881 059**
- systém primární prevence rizikových projevů chování (viz MPP)
- dobře nastavený systém dozorů o přestávkách

- školní vzdělávací program, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky a mezi žáky a učiteli, usiluje o vytváření bezpečného prostředí školy (především kapitoly Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova a Klíčové kompetence)
- podpora žáků v soutěžích a mimoškolních aktivitách
- organizace lyžařských kurzů, sportovních dnů, divadelních představení a dalších akcí

Každý pedagog, zvláště pak třídní učitel, je odpovědný za vytváření zdravého klimatu třídy (školy).

Pedagog by měl zejména:

- brát vážně všechny informace, se kterými se žáci svěří
- co nejvíce omezit nudu při výuce – šikana často vzniká jako zdroj zábavy pro agresory
- podporovat při hodinách u žáků solidaritu, toleranci, vědomí sounáležitosti,
- uplatňovat spolupráci mezi žáky a rozvíjet jejich vzájemný respekt
- posilovat a vytvářet podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi dětmi
- vést děti k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí, k odpovědnosti za své konání
- jednat s dětmi jako s partnery, respektovat jejich práva, ale zároveň je důsledně vést k plnění povinností
- udržovat ovzduší důvěry mezi dětmi a pedagogy
- v kritických situacích dát jasně najevo, že nevhodné chování je špatné a nebude tolerováno
- nebýt lhostejný k projevům agresivity, a to i v případě, že není pověřen dozorem
- informovat děti i rodiče, na koho se obrátit při problémech (schránka důvěry, třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, vedení školy, linky důvěry apod.)
- mít přehled o vzájemných vztazích mezi dětmi ve třídě i mimo ni
- znát záliby svých žáků, zajímat se, jak tráví volný čas, a umět si s nimi povídat, pokud o to projeví žáci zájem

Trávení volného času o přestávkách

- škola pořídila různé stavebnice a hry k efektivnímu trávení volného času o přestávkách (karty, kostky, lego, stavebnice SEVA, Logik, logické hry od firmy Mindok, apod.)
- žákům jsou k dispozici dva stolní fotbálky, ping-pongový stůl, hra Pukey
- žáci mohou za příznivého počasí o velké přestávce využít venkovní prostory pod dohledem pedagogických pracovníků
- postupně jsou v prostorách školy žákům vytvářeny tzv. relaxační zóny, které disponují taburety a pohovkami

Zájmová činnost realizovaná v prostorách školy

- škola žákům zprostředkovává řadu zájmových kroužků (keramika, hra na flétnu, pěvecký sbor)
- škola spolupracuje s DDM v Prostějově, který dětem nabízí v prostorách školní tělocvičny florbal či karate

8. Spolupráce se specializovanými institucemi:

- oblast školství (PPP, SVP, SPC)
- oblast zdravotnictví (pediatři a odborní lékaři, dětské psychiatry)
- dětské psychologové, zařízení, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie
- oblast sociální péče (oddělení péče o rodinu a dítě, oddělení sociální prevence, Poradna pro rodinu v Prostějově)
- dojde-li k závažnějšímu případu šikany nebo při podezření, že šikana naplnila skutkovou podstatu trestného činu (provinění) – Policie ČR, orgán sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD)

9. Krizový plán a postupy řešení šikany

Postup pedagogického pracovníka

- informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikany, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje se ŠMP a výchovným poradcem, informuje ředitele školy
- má-li pedagogický pracovník podezření na šikany, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje se ŠMP a VP, informuje ředitele školy
- v případě prokázaných projevů šikany informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy
- vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže
- navrhne na pedagogické radě potrestání agresorů

Postup ředitele školy

- přijme informaci o šikany (pedagogický pracovník, rodič, žák)
- rozhodne, zda škola zvládne řešit šikany vlastními silami, nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR

- v případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů
- zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí
- v případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči PPP, SVP, SPC nebo dalších odborníků (klinických psychologů, psychoterapeutů, psychiatrů)
- v mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu
- v mimořádných případech podá návrh OSPOD k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR
- oznámí OSPOD skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka
- pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popřípadě opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu
- projedná na pedagogické radě potrestání agresorů

Společný postup při řešení šikanování

Po odhadu stadia a formy šikanování rozhodnou po konzultaci s vedením školy pracovníci ŠPP zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (PPP, SVP).

První pomoc při počáteční šikaně

1. Rozhovor s oznamovateli šikany
2. Rozhovor s obětí/oběťmi (nezbytná ochrana)
3. Rozhovor se svědky
4. Rozhovor s agresorem/agresory (nikoli však konfrontace obětí a agresorů !)
5. Dle situace metoda usmíření nebo metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
6. Třídnická hodina – oznámení o usmíření (nikdy nepožadovat veřejnou omluvu), popř. potrestání agresora/agresorů
7. Rozhovor s rodiči oběti
8. Třídní schůzka

9. Práce se třídou (ošetření všech zúčastněných)

Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního

lynčování – postup:

1. Překonání šoku pedagoga, záchrana oběti, zastavení násilí
2. Zalarmování pedagogů a vedení školy (domluva na postupu vyšetřování)
3. Zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
4. Pomoc oběti (např. přivolání lékaře)
5. Informovat rodiče, policii, popř. odborníka na šikanu

Vlastní vyšetřování:

6. rozhovor s obětí a informátory
7. rozhovory se svědky
8. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory
9. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny

Postup rodičů při podezření na šikanování

- rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele, případně dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází
- nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně ŠMP a výchovného poradce, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy
- v případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy
- jsou-li rodiče přesvědčeni, že postupuje škola při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy, případně podat stížnost na školu České školní inspekci, stížnost se podává písemně, osobně nebo v elektronické podobě

10. Nápravná opatření, která má škola k dispozici

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu

- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Nezbytné je dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů. Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je důležité vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

11. Školní poradenské pracoviště

Na škole působí dvě metodiky prevence – pro první a pro druhý stupeň. Ve spolupráci s ostatními členy školního poradenského pracoviště řeší krizové situace, monitorují klima tříd v souvislosti se šikanou a výskyt rizikového chování ve třídách, vytváří informační nástěnky. Žáci i pedagogové jsou informováni o možnosti kdykoli konzultovat své problémy s kterýmkoli členem školního poradenského pracoviště. Rodiče mohou kontaktovat pedagogické pracovníky pomocí e-mailu nebo si mohou domluvit osobní schůzku.

Členové školního poradenského pracoviště:

Školní metodik prevence pro 1. stupeň Mgr. Miloslava Kotápišová

Školní metodik prevence pro 2. stupeň Mgr. Gabriela Frgálová

Výchovný poradce, ředitelka školy, Mgr. Marcela Melková

Výchovný poradce pro 1. stupeň Mgr. Martina Bradová,

Výchovný poradce pro 2. stupeň, kariérový poradce Mgr. Alena Zacharová

Mgr. Jaroslava Smékalová, metodik pedagogů v oblasti speciální pedagogiky

Mgr. Zuzana Ježková, ICT poradce pro kyberšikany

Použité zkratky

PPŠ Preventivní program školy

ŠPPŠ Školní program proti šikanování

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PP Primární prevence

PPP Pedagogicko-psychologická poradna

SVP Středisko výchovné péče

ŘŠ Ředitel školy

ZŘŠ Zástupce ředitele školy

ŠMP Školní metodik prevence

ŠPP Školní poradenské pracoviště

VV Výchovní poradce

TU Třídní učitel